

УДК 332.1

Гоманюк О.К.
аспірант

Луцького національного технічного університету

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

У статті представлено теоретико-методологічні основи дослідження регіональних ринків банківських послуг. Розглянуто зміст, класифікаційні види регіональних ринків банківських послуг, а також проаналізовано фактори впливу на функціонування та розвиток регіональних ринків банківських послуг. Автор вивчає регіональні ринки банківських послуг як важливий елемент загальної системи національної та регіональної економіки.

Ключові слова: регіон, ринок, регіональний ринок, банківська послуга, регіональний ринок банківських послуг.

Гоманюк Е.К. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНЫХ РЫНКОВ БАНКОВСКИХ УСЛУГ

В статье представлены теоретико-методологические основы исследования региональных рынков банковских услуг. Рассмотрены содержание, классификационные виды региональных рынков банковских услуг, а также проанализированы факторы влияния на функционирование и развитие региональных рынков банковских услуг. Автор изучает региональные рынки банковских услуг как важный элемент общей системы национальной и региональной экономики.

Ключевые слова: регион, рынок, региональный рынок, банковская услуга, региональный рынок банковских услуг.

Gomanyuk O.K. THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL BASIS OF RESEARCH OF REGIONAL MARKET FOR BANKING SERVICES

The article presents the theoretical and methodological bases of research of regional market for banking services. The paper considers the content classification types of regional markets for banking services and analyzes factors influence the functioning and development of the regional markets for banking services. The author examines of regional market for banking services as an important element of the overall system of national and regional economy.

Keywords: region, market, regional market, banking, regional market for banking services.

Постановка проблеми. Проблеми, що пов'язані з функціонуванням ринку банківських послуг, є одними із ключових напрямів у загальній системі заходів щодо ефективного реформування усіх економічних відносин та забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку як країни загалом так і її регіонів. Після здобуття незалежності перед Україною постало надзвичайно важливе завдання: побудова вітчизняного ринку банківських послуг, спрямованого на підтримання національної економіки та економіки регіонів зокрема. У такій ситуації вкрай необхідними стали дослідження науковців, присвячені проблемам ринку банківських послуг. Неабияка зацікавленість учених пояснювалася і тим, що становлення ринку банківських послуг при переході до ринкових відносин в Україні відбувалося стихійно, без реальної підтримки з боку держави, без спеціальних програм, які б визначали чіткі стратегічні і тактичні цілі його формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними та методологічними проблемами вивчення місця і ролі ринку банківських послуг на загальнонаціональному рівні присвячені праці науковців: О. Барановського, Б. Буркинського, Я. Грудзевич, О. Дзюблюка, І. Лютого, А. Мороза, М. Савлука, Л. Примостки та ін.

Постановка завдання. Нині в Україні діючий ринок банківських послуг відстає від ринків-аналогів інших країн. Варто зазначити, що ринок банківських послуг значною мірою формується з регіональних ринків. Варто зауважити, що найбільшим викликом банківської національної системи України стали значні регіональні диспропорції. Крім того, не лише регіональні особливості є першопричиною відмінностей у їхньому розвитку, а вагоме місце варто відвести відсутності розуміння самого змісту регіонального ринку банківських послуг. Відтак, цілком актуальним та необхідним постають дослідження,

пов'язані з функціонуванням ринків банківських послуг у межах окремого регіону. Іншим вектором обґрунтування необхідності наукових підходів до вивчення ринків банківських послуг на регіональному рівні є твердження науковців, щодо позитивних наслідків дослідження та вивчення ринків банківських послуг, котрі відштовхуються та беруть свій початок від специфіки розвитку та особливостей тих чи інших територій. Таким чином, можна стверджувати, що роль та місце регіонів для функціонування та можливостей розвитку ринків банківських послуг переходять на значно вищий щабель.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зауважити, що такі вчені як А. Лузанов, З. Герасимчук, О. Гладкова, В. Стойка, О. Копилюк переконливо наводять аргументи щодо доцільності вивчення саме регіональних аспектів банківської діяльності [1; 2; 3; 8; 6].

Ми пропонуємо дослідження регіональних ринків банківських послуг розпочати з розгляду таких складових: «регіон – регіональний ринок – ринок банківських послуг».

Регіон являє собою підсистему соціально-економічного комплексу країни, відносно самостійну його частину, наділену специфічними особливостями соціально-економічних процесів. У сучасних умовах в економіці кожного регіону виникають ринкові відносини з приводу виробництва, розподілу, надання та споживання. Регіон з просторового місця економічної діяльності перетворюється не лише на активного учасника ринку, але і стає безпосереднім місцем дії цих відносин. Останні не існують відокремлено, активно втягуються у ринковий обіг та знаходять своє вираження через регіональні ринки.

Для того щоб розкрити зміст регіонального ринку банківських послуг, недостатньо обмежитися лише поняттям «регіональний ринок». Останній не можна розглядати відокремлено, оскільки дана категорія, зважаючи на велику різноманітність сфер ринкової

діяльності, несе в собі безумовне поєднання з однією з них. У нашому випадку мова йтиме про банківські послуги, а точніше, про ринок банківських послуг.

Отже, під регіональним ринком банківських послуг пропонуємо розуміти сукупність соціально-економічних взаємовідносин, які формуються з урахуванням попиту і пропозиції на просторово впорядкованих територіях – регіонах та під впливом інших територіальних особливостей регіону і полягають в обміні, розподілі, споживанні банківських послуг.

Таким чином, у змісті регіональних ринків банківських послуг відображається наявність організаційних та економічних аспектів. У ролі організаційних слугуватимуть особливості територіальної організації регіональних ринків банківських послуг, у ролі економічних – соціально-економічні та фінансові умови, що визначають та впливають на їх функціонування та розвиток.

Регіональні ринки банківських послуг характеризуються певними ознаками. Базовими серед них вважаються системність, структурність, функціональність, динамічність. У сучасних умовах банківська сфера є досить складною та багатогранною ланкою економічної діяльності. Для її вивчення та розбудови необхідно застосовувати наукові підходи, які полягатимуть не лише в пошуку шляхів розв'язання існуючих проблем, але і у виявленні можливих напрямків розвитку. Як один із можливих варіантів пропонуємо розглянути питання визначення та аналізу пріоритетних видів регіональних ринків банківських послуг.

Завдяки розкриттю поняття зміст регіональних ринків банківських послуг нами була підтверджена їхня територіально-організаційна спрямованість: територія охоплення, масштаб, залежність функціонування ринків банківських послуг від виду регіону, рівня його економічного розвитку, внутрішнього складу господарства. А також виявлена соціально-економічна та фінансова орієнтація, котра доповнилася суто банківською специфікою: продуктова структура, склад учасників ринку банківських послуг.

Отже, регіональним ринкам банківських послуг властиві ознаки за територіальною організацією та соціально-економічною спрямованістю. Враховуючи специфіку надання та споживання банківських послуг у регіонах нашої держави, види регіональних ринків пропонуємо класифікувати за територією охоплення: світовий ринок, міждержавний ринок, загальнодержавний, регіональний, локальний; за масштабом території: мегаринок, макроринок, мезоринок, міні ринок, локальний ринок.

Щодо територіальної спеціалізації та її структурного наповнення, то дана класифікація поділяє територію залежно від переважання тієї чи іншої галузі у загальній структурі регіонального виробництва. Ринок банківських послуг в регіонах залежить від галузей матеріального виробництва та від невиробничої сфери. Тому при виділенні видів регіональних ринків банківських послуг суттєву роль відіграє територіальне розміщення галузей, що тісно пов'язується з розселенням, транспортною мережею, а також особливостями природного середовища, його природно-ресурсним потенціалом.

Виділення такої ознаки, як соціально-економічної, забезпечується структурними особливостями і проявляється завдяки реально встановленим зв'язкам через дію економічних відносин на певній території. Соціально-економічні відносини можуть відображати види ринків за суб'єктивним складом учасників, види ринків відносно власності на банківські капітали, ринки

за продуктовою структурою банківських послуг, за типами конкурентних структур.

Аналіз регіональних ринків банківських послуг є важливим індикатором для проведення оцінки рівня їхнього розвитку та розкриття можливостей щодо подальшого функціонування. На сьогоднішній день виникає необхідність дослідження даних питань, адже наявність інформації дозволить раціонально планувати банківську діяльність на регіональних рівнях та створить можливість покращити їхню організацію.

Таким чином, для вибору правильних та економічно обґрунтованих рішень щодо розвитку регіональних ринків банківських послуг необхідно керуватися методикою, котра будуватиметься на показниках, за допомогою яких можна кількісно та якісно описати можливості регіонального ринку банківських послуг, враховуючи при цьому особливості їх функціонування в тих чи інших регіонах. Пошук відповідної методики сприятиме формуванню дієвого підґрунтя до оцінювання та матиме цінність для широкого кола учасників: органів державної влади в регіонах, представників регіональної влади, банківських установ, споживачів, інвесторів тощо.

В основу методики розвитку регіональних ринків банківських послуг пропонуємо закласти аналіз регіональних особливостей банківської діяльності та дослідження ринкових відносин, пов'язаних з наданням та споживанням банківських послуг. У свою чергу, варто додати, що кожен з перерахованих компонентів ми розглядатимемо не відокремлено, а враховуючи те, що регіон і регіональний ринок повинні супроводжуватися певним наповненням, то пропонуємо провести оцінку розвитку регіональних ринків банківських послуг, аналізуючи регіональний та ринковий зрізи крізь призму та в тісному взаємозв'язку з банківською діяльністю. Такий підхід допоможе обґрунтувати необхідність врахування трьох базових основ на яких будуватиметься методика оцінки розвитку регіональних ринків банківських послуг.

Отже, метою оцінки розвитку регіональних ринків банківських послуг є дослідження рівня їхнього розвитку, об'єктом – процеси, які визначатимуть розвиток регіональних ринків банківських послуг, а предметом – безпосереднє визначення рівня їх розвитку. Відповідно, основним завданням роботи є формування конструктивної методики оцінки розвитку регіональних ринків банківських послуг, котра будуватиметься на власних теоретичних напрацюваннях у поєднанні із науковими підходами вчених у сфері дослідження регіону, регіонального ринку та банківської діяльності. При цьому зазначена методика повинна підкріплюватися об'єктивними та достовірними частковими показниками, котрі б забезпечили прозорість та ясність розрахунків. Методи передбачають використання засобів статистичного аналізу для проведення кількісної та якісної оцінки рівня розвитку регіональних ринків банківських послуг.

Щодо напрямів оцінки, то вони повинні ґрунтуватися перш за все на критеріях, котрі складають основу для оцінки тих елементів, які були окреслені в теоретичній частині як найбільш змістовні та визначальні щодо розвитку регіональних ринків банківських послуг. Застосувавши їх в аналітичній частині, ми зможемо провести оцінку розвитку регіональних ринків банківських послуг, а закладаючи в регіональний, ринковий та банківський зрізи певні змістові характеристики, окреслимо основні напрями дослідження, які в сукупності з правильно дібраними частковими показниками складуть

матричну частину методики. Нами були запропоновані характеристики, які визначають розвиток регіональних ринків банківських послуг. Дані критерії були отримані в результаті дослідження трьох структурних компонентів: регіону, регіонального ринку та ринку банківських послуг. Змістовим наповненням перерахованої тріади понять є територіальна організація регіональних ринків банківських послуг та соціально-економічна спрямованість, включаючи фінансову. Спираючись на зазначені структурні компоненти, пропонуємо продовжити хід дослідження й умовно поділити площину аналітичного дослідження на аналіз розвитку територіального та економічного зрізу в поєднанні з банківською діяльністю. Таким чином, узагальнюючи наукові дослідження та враховуючи напрацювання теоретичної частини роботи, схема методики оцінки розвитку регіональних ринків банківських послуг матиме такий вигляд (рис. 1).



Рис. 1. Схема методики оцінки розвитку регіональних ринків банківських послуг

Оцінка територіальної організації передбачає дослідження територіальної забезпеченості і доступності банківських установ у регіонах. Вибір зазначених напрямів пояснюється тим, що саме регіони виступають безпосереднім місцем функціонування регіональних ринків банківських послуг. Саме тому важливо перш за все дослідити регіон на предмет забезпеченості банківськими установами, їхньої доступності та проаналізувати спеціалізацію регіонів щодо можливості надання банківських послуг. Це дозволить визначити умови функціонування регіональних ринків банківських послуг, оцінити їхню потенційну здатність, враховуючи при цьому особливості регіонів та в кінцевому підсумку скласти базу для подальших кроків розроблення методики.

В якості дослідження спеціалізації регіонів на банківських послугах виступатиме дослідження специфіки їх функціонування в різних галузевих аспектах. Для цього насамперед необхідно визначитися із базовими основами оцінювання, які побудуємо на підходах територіальної та галузевої структури виробництва, запропоновані А.Г. Гранбергом [4]. Водночас обрану матричну частину наповнимо змістовими характеристиками щодо класифікації банківських установ за обсягом та різноманітністю здійснюваних послуг. Зважаючи те, що теорія виділяє різні критерії до визначення спеціалізації банківських установ, то пропонуємо дослідити регіональні ринки банківських послуг на предмет їхньої галузевої спеціалізації. Запропонований вибір пояснюється тим, що в такий спосіб, проєктуючи на територіальний простір, як підґрунтя для проведення та здійснення банківської діяльності, наявні інформаційні дані банківської статистики, ми зможемо апробувати на прикладі України та її областей специфіку функціонування регіональних ринків банківських послуг за видами економічної діяльності та оцінити їх розвиток з врахуванням галузевих особливостей регіонів.

Крім того, галузеві особливості діяльності суб'єктів господарювання певних регіонів віддзеркалюються на галузевій спрямованості регіональних ринків банківських послуг. У свою чергу, результуючі риси фінансово-господарської діяльності підприємств, такі як використання ресурсів, виробничий процес та специфіка готової продукції, безпосередньо впливають на галузеву орієнтацію банківських послуг та накладають свої особливості на завдання та результати функціонування ринків банківських послуг. На нашу думку, врахування галузевого критерію має впливове значення, оскільки створює реальну можливість для оцінки існуючої галузевої спрямованості регіональних ринків банківських послуг, співставлення з наявним рівнем розвитку тих чи інших галузей у регіоні, а також сприяє комплексному діагностуванню реального рівня розвитку регіональних ринків банківських послуг та визначає подальші кроки для знешкодження негативних наслідків від нераціонального розподілу обсягів банківських послуг за видами економічної діяльності в регіонах.

Економічні та організаційні аспекти є одними з визначальних елементів функціонування регіональних ринків банківських послуг. Варто зауважити, що регіональним ринкам банківських послуг паралельно з територіально-галузевими відмінностями притаманна значна диференціація, що пов'язана з рівнем соціально-економічного розвитку територій. Тому наступним завданням є дослідження економічних аспектів, зорієнтованих на оцінку економічних умов, що відображаються відповідними показниками соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням фінансових, що у кінцевому підсумку допоможе комплексно оцінити розвиток регіональних ринків банківських послуг.

Потрібно зазначити, що дослідження розвитку регіональних ринків банківських послуг крізь призму оцінки їхньої територіальної організації та соціально-економічного розвитку регіонів поєднує у своєму змісті як продукування, так і споживання банківських послуг. Іншими словами, наявність споживачів формує попит на банківські послуги і, відповідно, пропозицію, що тісно пов'язана із системою розселення на тих чи інших територіях та спеціалізацією регіонів. Паралельно з цим велике значення надається соціально-економічним та фінансовим аспектам, які також характеризуються значними

відмінностями на тих чи інших територіях і тісно взаємозв'язані з територіальними особливостями. Отже, територіальна організація та оцінка соціально-економічної привабливості регіонів поєднуються між собою тісними зв'язками дія яких впливає і визначає розвиток регіональних ринків банківських послуг.

Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що попит на регіональних ринках банківських послуг формується на основі груп зацікавлених споживачів з одного боку та їхньої купівельної спроможності з іншого. Пропозиція формується під впливом попиту, але підкріплюється при цьому наявними ресурсами банківських установ та здатністю відтворювати ці ресурси. З відібраних чинників, які характеризують попит та пропозицію знаходимо багато спорідненості, що ще раз дає всі підстави стверджувати, що чинники попиту та пропозиція на регіональних ринках банківських послуг перебувають у прямій залежності та впливають і визначають одна одну.

Варто зауважити, що в основі функціонування регіональних ринків банківських послуг лежать територіальні відмінності, які існують в межах країни і залежать від конфігурації території, процесу заселення, характеру розселення і господарювання та від соціально-економічного розвитку і фінансової стабільності територій. Попит і пропозиція на банківські послуги формується на тій чи іншій території з притаманним для неї середовищем, підкріпленням відповідними соціально-економічними і фінансовими показниками. У свою чергу, проаналізувавши зазначені вище вимірники, матимемо можливість оцінити розвиток регіональних ринків банківських послуг.

Висновки. Отже, запропонована методика включає в собі поєднання трьох взаємозв'язаних сфер регіонального, ринкового та банківського зрізу. Наповнюючи перераховані вище структурні компоненти, певними змістовими характеристиками і під-

тверджуючи їх статистичними даними та частковими показниками створюється можливість комплексного підходу до оцінки, що допоможе відслідкувати розвиток регіональних ринків банківських послуг та сфокусує увагу на виборі стратегічних орієнтирів розвитку регіональних ринків банківських послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бернштам Е.С., Лузанов А.Н. Региональные аспекты организации и государственного регулирования банковской сферы: зарубежный и российский подходы / Е.С. Бернштам, А.Н. Лузанов. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 104 с.
2. Герасимчук З.В., Корецька Н.І. Територіальна організація банківської системи регіонів України: оцінка та стратегії збагачення її раціональності: монографія / З.В. Герасимчук, Н.І. Корецька. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. – 312 с.
3. Гладкова С.Б. Региональный рынок розничных банковских услуг: тенденции и факторы развития: автореферат дис. ... на соискание уч. степ. канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / С.Б. Гладкова. – Санкт-Петербург, 2007. – 20 с.
4. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: учебник для вузов / А.Г. Гранберг. – 2-е издание. – М.: ГУ ВШЭ, 2001. – 495 с.
5. Грудзевич У.Я. Регіональні особливості формування і розвитку інфраструктури фінансового ринку України: [монографія] / У.Я. Грудзевич. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 182 с.
6. Копилюк О.І. Регіональна політика розвитку банківської системи України: монографія / О.І. Копилюк. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2014. – 576 с.
7. Люзьяк М.Е. Конкурентоспроможність банку на регіональному рівні: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Люзьяк М.Е. – Суми, 2010. – 206 с.
8. Стойка В.С. Функціонування і розвиток регіональної банківської системи: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Стойка В.С. – Ужгород, 2011. – 196 с.